

SZÉPÍRÓ-DÍJ, JUNIOR SZÉPÍRÓ-DÍJ, KÉRI PIROSKA-DÍJ

A Szépírók Társasága 2001-ben alapította Szépíró-díját, amellyel az írókból és irodalmárokból álló szakmai közösség az általa különösen nagyra becsült tagjainak munkáját ismeri el. Az évek során a díj a magyar irodalmi élet egyik legrangosabb elismerésévé vált, amelyet a Szépírók Társasága tagjaiból alakult szakmai zsűri ítél oda évenként három személynek az előző év legkiemelkedőbb próza-, vers- és esszéketéért. 2013-ig a díjat minden évben kiosztottuk, ám 2014-től négy éven át támogató híján azt nem kapta meg senki.

A SZÉPÍRÓ-DÍJ 2018-as újraindításával így egy több mint évtizedes tradíciót élesztettünk fel, azzal a módosítással, hogy a díjat ettől kezdve két kategóriában két szerzőnek adjuk át szépírodalmi, illetve irodalom-kritikai tevékenységért. Bitó László nagylelkű hozzájárulása nyomán pedig 2019-től Junior Szépíró-díjjal térhettünk vissza a hármast díjazáshoz: ez olyan, 35 év alatti, bár-milyen műfajban tevékenykedő irodalmi szerző munkáját hivatott elismerni, aki egy-részt érdemi figyelmet keltett irodalmunkban, másrészt tevékenysége adott esetben másokat is alkotásra inspirál.

Úgy látszik, nincs év újfajta Szépíró-díj nélkül: szeretett alelnökünk halála után elhatároztuk, hogy emlékére Kéri Piroska-díjat alapítunk, amellyel az irodalomszervezésben elévülhetetlen érdemeket szerző egy-egy irodalmi szereplőt tüntetünk ki. Ismét csak magántámogatóknak köszönhetően 2020-ban máris élni tudunk e díjazás lehetőségével.

A szakmai zsűrizés változatlanul biztosítéka annak, hogy állami ideológiáktól és kereskedelmi érdekektől is független döntés születjen, amely olyan művekre, műfajokra és szerzőkre is felhívhatja a figyelmet, akiknek más csatornákon keresztül kevesebb esélyük van az elismerésre, s így a szélesebb körű ismertségre.

Más művészeti elismerések példáján okulva, az újraindítás évétől kezdve jóval nagyobb figyelmet igyekszünk fordítani a díjat megelőző és követő kommunikációra, a még nagyobb sajtóvisszhangra, illetve a szélesebb irodalomkedvelő közönség elérésére és bevonására. Szándékunk töretlen ma is.

DÍJAZOTTAK

- 2001 – a Magyar Rádió Irodalmi Osztálya,
Márton László, Oravecz Imre, Radnóti Sándor
- 2002 – Kovács András Ferenc, Sípos Gyula,
Spiró György
- 2003 – Hamvai Kornél, Kálmán C. György,
Nádasdy Ádám
- 2004 – György Péter, Németh Gábor, Térey János
- 2005 – Angyalosi Gergely, Grendel Lajos,
Tóth Krisztina
- 2006 – András Sándor, Beney Zsuzsa,
Földényi F. László
- 2007 – Györe Balázs, Tandori Dezső, Tábor Ádám
- 2008 – Borbély Szilárd, Karátson Endre, Lator László
- 2009 – Aczél Géza, Krasznahorkai László,
Takács Ferenc
- 2010 – Bán Zoltán András, Győri László,
Vajda Miklós
- 2011 – Garaczi László, Marno János, Veres András
- 2012 – Bodor Ádám, Margócsy István, Villányi László
- 2013 – Báthori Csaba, Oravecz Imre, Szálinger Balázs
-
- 2018 – *A díj előző évekbeli szünetelésére tekintettel
támogatóink jóvoltából összesen hat szerzőnk
részesülhetett elismerésben.*
- Csaplár Vilmos, Krusovszky Dénes,
Molnár Krisztina Rita, Schein Gábor,
Szilasi László, Tolnai Ottó
- 2019 – Ungváry Rudolf, Szilágyi Zsófia;
Ferencz Mónika (Junior)

A ZSÚRI NEVÉBEN

Közhely, hogy az emberi élet döntések sorozata. A kutatók számításai szerint átlagosan 35 000 döntést hozunk meg naponta (ebből 226-ot csak az étkezéssel kapcsolatban). Ennyi döntéshez képest egy irodalmi díjról dönteni még – bagatellnek tűnhet. Plusz egy. Pedig nem. (Ráadásul rögtön négy). Ennek oka pedig, hogy a kortárs magyar irodalom (és irodalomtudomány) – hála az isteneknek – sokszínű és magas színvonalú.

Az elmúlt években voltak is vitáink a zsűriben. Szép viták voltak, érvek és érzelmek elegyedtek bennük egymással kitűnő arányban.

Vitázni jó dolog. De legalább ilyen jó érzés egyetérteni is. Észrevenni, amikor valami láthatatlanul és egyértelműen – szinte egyeztetés és összebeszélés nélkül is – formát ölt. Idén a közös rezdülésnek ezt a félcsodáját éltük meg: vita nélkül, mintegy magától értetődően állt össze a díjazottak névsora.

Nekünk öröm volt olvasni őket, és többek között ezt az örömet hivatott szélesebb körben terjesztetni a Szépíró-díj. Hangsúlyozottan nem cseppfertőzéssel.

Babiczyk Tibor

Fotó: Németh Dániel

CSERNA-SZABÓ ANDRÁS (1974, Szentes)

1992 és 1997 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója volt. 1998-2000 között a *Sárkányfű* című irodalmi és művészeti folyóirat prózarovatát szerkesztette. 2012-től a *Hévíz* című irodalmi lap szerkesztője, 2018-tól főszerkesztője. Többek között Mészöly Miklós-, Artisjus- és József Attila-díjas. 1997 óta publikál. Elsősorban novellistának tartja magát, de közöl regényeket, esszéket, gasztronómiai írásokat is.

KÖTETEI: *Fél négy (Séta tizenhét lépésben)*; Magvető, 1998; *Fél hét*; Magvető, 2001; *Félelem és reszketés Nagyhályogon*; Magvető, 2003; *Levin körút. Hasnovellák, gasztroesszé*; Ulpius, 2004; *Jaj a legyőzötteknek, avagy süs-sünk-főzzünk másnaposan. A macskajaj regénye 52 recepttel*; Darida Benedekkel közösen, Alexandra, 2007; *Puszibolt*; Magvető, 2008; *Mérgezett hajtűk*; Magvető, 2009; *Ede a levesben. Gasztrokrimik*; Fehér Bélával közösen, Magvető–Mérték, 2011; *Szíved helyén épül már a halálcsillag*; Magvető, 2013; *Vesztett paradicsom*. Magvető, 2014; *Sömmi. Kisromán*; Magvető, 2015; *77 magyar pacal, vagy a gyomor csodálatos élete*; Magvető, 2017; *Az abbé a fejével játszik*; Helikon, 2018; *Extra dry*; Helikon, 2020

FARKASSZEMET NÉZNI A TÜKÖRREL

A magyar irodalom különböző asztaloknál ül, Cserna-Szabó meg egyedül áll-dogál a pultnál, szakállát vakarja, és azt morogja: sosem lesz vége!, aztán nehéz sóhajjal odasétál az olvasók asztalához. Jobb kezét simításra emeli, pezsgőt hoztam, extra dry, de közben a bal ököllel bezúg a gyomorszájba. Szokja csak meg a nyájas befogadó, hogy a művészet nem csupán holdfény és rózsailat, hogy az élet bokszeccs, amit a halállal vívunk, s ahol még az egál is kizárt, szabadságunk mindössze abban áll, hogy mi is bedobhatjuk bármikor a törülközőt, nem kell megvárunk, míg a Kaszás kiveri az agyunkat a fejünkéből – de azért minél tovább bírjuk, annál faszább csávók vagyunk. Kínban gázolunk szügyig, sebes koponyánkon harkály kopog csőrével, de mégis létezik még valami egység, egyetemes tudás, nagyjából annyi csak, hogy mindaz, ami az életben szép, nagyszerű és izgalmas, az rettenetes, megmagyarázhatatlan és véres egyszersmind. Jöhet tudomány, technika, kultúra, szellem, civilizáció, higiénia, büntetőjog, rádió, vetítő, repülő és csővasút, azért ez mind smafu. Ne áltassuk magunkat. Az ember marad, ami volt.

Az e világi lét karámja az ő prózateré, ahol majdan üdvözülők és maj-dan elkárhozottak még együtt játsszák kisedet játékaikat, s próbálják meg-szerezni maguknak, ami jár. Cserna-Szabót a nagy tülekedés hozza lázba, ahogy szerelemért, pénzért és hatalomért nyomakszik az alacsony eleven. A hús folyton változó törvénye, a buksza csalfa logikája, a szerelem ereje, az ész halálíg tartó uralkodása. De hát ilyenek vagyunk mi mindannyian, az élet karámlakói, kicsit bűdösek, kicsit koszosak, kicsit bűnősek, de mindig érdekesekek és meglepőek, mulatságosak és folyton változók. A por-ban kotorászik novellatéma után, s bizony csak alig törli le a cselekmény-ről a piszkot, máris papíron van.

Vannak művek, melyek minden korban gyanúsak, kényelmetlenek és egy kicsit kellemetlenek maradnak az elitirodalmi gyomornak. Ezeket a könyveket gyanúsán sokan olvassák, kényelmetlenül szórakoztatóak, és kellemetlenül rólunk szólnak. A magas ízlés hol triviálisnak, hol trágárnak, hol pornográfikának, hol populárisnak bélyegzi, az alacsony olvasó meg ol-vassa őket, mert szerencsétlent hidegen hagyja az a slendriánság, ahogy a szerzők elmulasztottak nyerseségükhöz valami elfogadható művészetel-méleti indokot koholni, hogy, teszem azt, ők naturalisták vagy posztmo-dernek vagy akármicsodák. Cserna-Szabó András is ilyen akármicsoda.

A történetről is jó ideje hallani, hogy valamikor eltűnt, de mostanában tán visszajön. Mint egy csapodár férj, elmegy, nem ad jelt magáról, még haza se telefonál, azután egyszer csak újra felbukkan, nem mondja, merre járt, csak leül, és megvacsorál a családdal, mintha mi sem történt volna. A valódi történetet nem írók találják ki. A valódi történet, mint Lenin, élt, él, élni fog. Szüntelenül történik. A valódi történet nem törődik azzal, hogy ebben a cifra világban minden változik; a valódi történet nem babszemre megy, hanem vérre. Nem szarral gurigázás, hanem a tigris bajsának cibálása. Nem csinálmány, nem trükk, nem szenzáció, hanem a szüntelen valóság. Ebből következik, hogy a valódi történet nem megy el, így aztán vissza sem jöhet. A valódi történet van. Folyamatos jelen. A többi történet csak fikció – szép-irodalom, semmi egyéb.

A legnagyobbakat jórészt csakis az izgatja ebben a halálra szült időben, eljutnak-e a forrásokhoz. Ezerszer járják végig fejben és papíron, újra és újra a végtelen utat. Mustársárga, összeomlott házak között bolyonganak egy halott városban, a porban botladoznak sárga kövek között, a romok labirintusában. Túl a városon, hol bokrok, fák zöld síkja látszik, talán ott az édesvízű patak, az aqua lustralis forrása. Így aztán repedezett, véres ujjakkal, szakadt ruhában, vérző térdekkel másznak meg újabb és újabb falakat, hogy közelebb kerüljenek a vízhez.

Milyen fontos is tud lenni egy karcsú Cserna-novella, hogy irodalmunkban, ahol a (nagy)regény regnál, és rőfben mérik a halhatatlanságot, mennyire nem csak hosszúlélegzetben lehet számvetni, szembenézni, határvonalat kijelölni; és mi minden belefér egyetlen, rövid halálhörgésbe vagy egy hosszú nyúlt nevetésbe. Nem önfeledt, jóízű röhögés ez, hanem sírva vigadás, könnyes kacaj, sőt, olykor kínos vihogás.

A humor nagyjából annyit jelent, kívülről szemlélni magad, kívül kerülni saját magadon. A teremtest egyetlen helyről lehet kívülről szemlélni, a Teremtő székéből. Csakhogy a világban elszaporodott a nevetni képtelen csürhe, akik Isten röhejét még sohasem hallották, akiknek Szókratész buzi ingyenélő, Don Quijote idióta balfasz, Švejk részeges barom, Cserna meg léha novellista, aki olyasmikkel foglalkozik írásaiban, mint hogy meddig lehet a másodpercet kitágítani? Meddig lehet farkaszemet nézni a tükörrel? Meddig lehet a víz alatt maradni búvárpipa nélkül? Meddig lehet álló monociklin egyensúlyozni? Meddig lehet kitartani a szépség villanásnyi nyilallását? Meddig lehet elszökni a kóróval körbenőtt szegényházból, meddig lehet elbújni a szépség szappanbuborékában?

Nincs a művészetnek más tétje, csak ez.

Király Levente

Cserna-Szabó András

AZ UTOLSÓ MAGYAROK

Az autó nem köhög, nem krárog, nem sír fel fájdalmasan, csak elhallgat, hirtelen tökéletesen megnémul, majd gurul még kicsit egyre lassulva, végül örökre megáll. A férfi átkozódva száll ki az autóból, felnyitja a motorháztetőt. A nő az anyósülésen a térképet vizsgálja, ide-oda forgatja, de nem igazodik ki rajta. Aztán a nő is kiszáll, és megjegyzi, hogy egyáltalán nem kellene itt lenniük, hiszen ez egy erdő és egy hegy, ők pedig egy alföldi lakodalomra tartanak. Megint mi leszünk az utolsók, a szertartást már most lekéstük, bosszankodik a férfi, és ha így megy tovább, az éjféltöltött káposztára sem érünk oda. Még az is lehet, teszi hozzá sápadtan a nő, hogy errefelé medvék, sőt farkasok élnek. Nem hinném, hogy errefelé medvék és farkasok élnek, mondja a férfi, de ha élnek is, jobb, ha tudod, hogy a medve nem olyan félelmetes, mint ahogy hisszük, a medve ugyanis, ahogy megneszeli az ember közelségét, félénk lesz, inkább elrejtőzik, és kétlábra se azért áll, mert támadni akar, hanem egyszerűen csak azért, mert így jobban lát, és szimatolni is jobban tud. Na és a farkas, kérdezi a nő. Ó, a farkas nagyon félszeg állat, mondja a férfi, tőle aztán igazán nem kell félni. Na jó, mondja a nő, de mi van, ha jönnek a románok, sőt a vérszomjas mócok? Errefelé nincsenek mócok, nevet a férfi, ahhoz, hogy mócokkal találkozzunk, át kellett volna lépnünk legalább egy országhatárt. Jaj, drágám, így a nő, errefelé és mostanában a határok szinte óránként változnak. Ez igaz, bólogat komolyan a férfi, de a mócok nem bántanak, mert el vannak foglalva a fakitermeléssel, a bányászattal és az aranymosással. De azért jobb nem ingerelni se a medvét, se a farkast, se a mócot, teszi hozzá a férfi, aztán lecsapja a motorháztetőt, és tanácstalanul széttárja karját, jelezve, hogy fogalma sincs, mi lehet az autó hibája, és hogy azt a hibát (amiről fogalma sincs) hogyan lehetne elhárítani. A nő a térképet nagyra nyitja, és mint egy friss, ropogós lepedőt az ágyra, a motorháztetőre teríti. Sokáig nézik. Innen? Kérdezi olykor az egyik, és a térképre bök. Nem, az nem lehet, mondja a másik. Ide? Kérdezi olykor a másik, és a térképre bök. Nem, az nem lehet, mondja az egyik. Végül megegyeznek, hogy a térképen se az a város nincsen rajta, ahonnan indultak, se az a falu, ahová lakodalomba tartanak. Talán rossz térképet hoztam magammal, mondja a nő bánatosan, de a férfi megnyugtatója, semmi oka rá, hogy lelkiismeret-furdalása legyen, ne tegyen magának szemrehányást, igazából nem tudják, honnan jönnek, és azt se, hová tartanak, eltévedtek. Nem kellett volna lejönni a sztrádáról, mondja a nő. Voltunk a sztrádán, kérdezi a férfi. Hát nem emlékszel, kérdezi a nő. Azok a nagy benzinkutak,

a hatalmas kamionok, a végtelen szalagkorlát! Hát, ami azt illeti, nem nagyon, mondja a férfi. Nem lehet, hogy az egy előző utunkon volt, kérdezi a férfi. Mondjuk, amikor temetésre mentük a Bakonyba. De, lehet, könnyen meglehet, bólogat a nő, aztán kinyitja a csomagtartót, és kiveszi a piknikesdobozt. Rántott csirke, sonkás és kolbászos szendvicsek, fasírt, sajt, pár dobozos sör. Én sajnos nem ihatok, mondja a férfi, autóval vagyok. Azt hiszem, mosolyog a nő, most már nyugodtan sörözhetsz, ezt az autót jó ideig nem fogod vezetni, szerintem. Különben is, lakodalomra indultunk, ha eltévedtünk is, legalább érezzük jól magunkat. Szépen megterítenek a motorháztetőn, és nekiállnak uzsonnázni, közben lassan bukik le a nap a fák mögé. Gyönyörű, szemkápráztató naplemente, még sohasem láttak szebbet, kicsit meg is hatódnak. Szeretlek, mondja a nő, szeretlek, mondja a férfi. A kesztyűtartóból előkerül a pálinka, lassan kortyolják. Aztán a férfin állati szendvély lesz úrrá, levetkőzteti a nőt, a hátsó ülésre tuszkolja, majd üzekedni kezdenek. A végén a nő hangosan sikít a kéjtől, a férfi mélyen nyög. Aztán elterülnek némán, szomorúak. Kicsit el is szundikálnak. Valami ritmusos zajra, kopogásra vagy ügetésre ébrednek. Ott fekszenek meztelenül a hátsó ülésen, a nő csak annyit sűg rettegve a férfi fülébe, medvék, farkasok, mócok. De nem. Egy vénember az, lovon. Hosszú, fehér haja van, nagy bajusza, tekintete szinte eszelős, valami kopott, szakadt egyenruhát visel. Sietősen kiugranak az autóból, a nő a melle elé kapja a ruháját, és azt kérdezi, ismeri-e azt a falut az öregember, ahová ők tartanak. Sose hallottam ilyen faluról, de a neve úgy hangzik, mintha csak a túlvilágon lenne, válaszolja az öregember. De a térképen megtalálná, kérdezi a férfi, aki gyorsan magára kapta már nadrágját és ingjét. Ó, biztosan nem, már régen vak vagyok, mondja az öregember. Közben szinte teljesen sötét lett, ha a hold nem világítana, semmit se látnának. Már nagyon régen hozzákötöztek ehhez a lóhoz, mondja az öreg, ez meg visz erdőn, nádason, ködön, bozótton keresztül, de szerintem már ő is vak, mert folyton nekimegy valaminek. Bátyám, aztán vannak errefelé medvék, farkasok vagy mócok, kérdezi a férfi. Vannak, fiam, biztosan vannak, de én már nem látom őket, mondja az öreg, de láttam annak idején törököt, tatárt, még veszett turult is. A turul, ha megveszik, habzik a szája, csőrével vág, hegyes karmával mar. A nő már éppen megkérdezné az öreget, hogy enne-e valamit, amikor hirtelen a ló gondol egyet, és nekiindul. Üget bele az erdőbe, nem a csapáson, csak úgy tökön-paszulyon keresztül. Gyűlöllek, mondja később a férfi, amikor elfogyott a pálinka. Miért, kérdezi a nő. Rám akaszkodtál, mint egy pióca, és kihasználsz, mondja a férfi undorral. És nézz magadra, lóg a melled, tiszta ránc a kezed. Szemét vagy, sziszegi a nő gyűlölettel. Minden miattad van, te rohadék! Egy valamirevaló férfi meg tudna szerelni egy autót, és aztán mehet-

nénk tovább. Hová, üvölti a férfi torkaszakadtából. Hová, bazmeg? Mit tudom én, sikítja hisztérikusan a nő. Nekem kéne tudni? Én vagyok a férfi? Baszódjál meg, te fasz! Aztán leülnek a motorháztetőre, nézik a holdat és a csillagos eget. Talán, ha születnek gyermekeink, sóhajt végül a nő. Talán másoknak se születnek már, mondja a férfi. Talán, ha nem tévedünk el, sóhajt a nő. Talán mindenki el-téved, mondja a férfi. Miért olyan reménytelen és félelmetes minden, ha ilyen gyönyörű egy fenyő a holdsugárban, kérdezi a nő, és az erdő felé mutat. Találkoztam egyszer egy románnal, és ő azt mondta nekem, aki még sohasem irigykedett a növények létezésére, az értetlenül haladt el az emberlét drámája mellett. Mindig ez az okoskodás, legyint a nő. Segít ez valamit? Semmit, ismeri el a férfi. Hideg van és sötét, a köd lassan beteríti a környéket. Fázom és félek, mondja a nő, és valóban vacog. Mitől félsz, kérdezi idegesen a férfi. Semmitől, mindentől, kiabál a nő. Üljünk be a kocsiba, mondja a férfi. Jó, mondja a nő. Beülnek. A férfi a térképpel betakarja a nőt. Most jobb, kérdezi a férfi. Zárd be az ajtókat, mondja halkan a nő. A férfi bezárja. Alig lehet kilátni a szélvédőn, a köd leereszkedett. Most ehetik a töltött káposztát, mondja a nő. Ha ugyan ők is el nem tévedtek, mondja a férfi. Vagy meg nem haltak, bólogat a nő, aztán megkérdezi: talán nem lenne jobb, ha elindulnánk gyalog? Szerintem inkább várjunk, mondja a férfi. Mire, kérdezi a nő. Hátha történik valami, mondja a férfi. Csoda, kérdezi a nő. Például, mondja a férfi. Miféle csoda, kérdezi a nő. Mondjuk, elalszol, és jön egy jókora, pompás madár, és miközben teherbe ejt, belesug valamit a füledbe. Egy turul, kérdezi a nő izgatottan. Talán, mondja a férfi. Na jó, de mi az a turul, kérdezi a nő. Hát sólyom, vagy sas, vagy griff, vagy héja, vagy... ezer évig él... a lelkeket szállítja..., dadogja a férfi. Szóval nem tudsz semmit, csak pofázol, kérdezi a nő ingerülten. Nem tudok semmit, ismeri be a férfi, csak találgatok. Szerintem aludjunk el, és majd kiderül, mi lesz – ha egyáltalán lesz valami, mondja a férfi. Becsukják a szemüket. Sokáig ülnek így némán a sötétben. Nem tudok aludni, mondja aztán a nő. Maradt még pálpusztai, kérdezi a férfi.

Fotó: Peter Kain

HETÉNYI ZSUZSA (1954) irodalomtörténész, műfordító és egyetemi tanár. Magyar és idegen nyelven ad elő idegen nyelvű irodalomról és idegen nyelven magyar irodalomról. Közel félezer, nyolc nyelven megjelent publikációja közül Iszaak Babelről (1992) és Vladimir Nabokovról (2015) írott monográfiája, valamint az orosz-zsidó irodalom története (2000, angolul 2008), az orosz irodalom története (2002), valamint az irodomelemzésről és a 20. századi orosz prózáról (2020) írott könyvei emelhetők ki. Kutatási területe a kettős identitású, kétnyelvű és orosz emigráns prózaírók. Hosszabb kutatóútjai: Odessza, Genf, Miami, Leeds, Berlin, Stanford University, Bécs, Collegium Budapest, UCL (London), Hamburg, München, Rockefeller University (New York), CEU IAS. Több mint nyolcvan nemzetközi konferencián vett részt és tízet szervezett, huszonöt külföldi egyetemen tartott előadást. 1997 óta többnyelvű Műfordító Műhelyt és doktori programot vezet az ELTE-n, ahol könyvsorozatot is szerkeszt, *Dolce Filologia* címmel. Széchenyi István Ösztöndíjas és Füst Milán-díjas. A Magyar Műfordítók Egyesületének alelnöke.

HETÉNYI ZSUZSA KÖSZÖNTÉSE

A hetvenes évek közepén, amikor megismertem, éppen tanítani kezdett a Móricz Zsigmond Gimnáziumban. Ellenállhatatlanul mulatságos történeteket mesélt szovjetunióbeli kalandjairól, ártatlanra kerekített szemmel, mintha maga is csodálkozna, mi mindenen ment keresztül naiv ösztöndíjasként. Megfogott a műveltsége, energikus volt, szellemes és lelkes; nem említette, hogy jeles családból származik, később aztán pénzügyminiszter lett az édesapja (mindenki tisztelte és becsülte), a nagyapja pedig az a híres belgyógyász, akit Karinthy Ferenc is megénekelt.

Iszaak Babel műveiért lelkesedett akkoriban, és nem fellángolás volt a rajongása, mert kiváló dolgozatot írt a *Lovashadsereg* novelláinak motívumrendszeréről. Jó volt vele eszmét cserélni a szerinte elsősorban zsidó, szerintem legalább annyira keresztény utalásokról. Beleásta magát jó néhány jelentős orosz író életművébe. Izgalmas kötetet írt és szerkesztett Nabokovról, és amit senki más nem mert megkísérelni: Danyiil Harmsz különös, mélyen az orosz nyelvben gyökerező öröleteit fordította kitartóan; Vojnovics *Csonkin élete* című pikareszkje a terjedelme ellenére könnyebb feladat lehetett. Mindent ismer az orosz irodalomból és filozófiából, amit a művelt oroszok, akik az utóbbi évtizedekben eléggé megritkultak a világon.

A nyolcvanas évek közepén Kaposvárott Bulgakov *Kutyaszív* című kisregényéből szerettünk volna darabot írni; a hetvenes évek elején olvastam a 68-ban megjelent szlovák fordítást, onnét tudtam, hogy nagyon jó mű. Zsuzsát kértük fel a fordításra; megszerezte az orosz szamizdatot, hamar meg is lett a magyar szöveg, Babarczy elolvasta, nagyon tetszett neki, de úgy ítélte meg, hogy sose fogják engedélyezni, úgyhogy a színpadi adaptáció nem készült el. Megbízás híján is meg kellett volna csinálnom, kár, hogy nem voltam elég optimista. Zsuzsa fordítását szamizdatban adták ki, majd négy év múlva hivatalosan is megjelent, mert beütött a rendszerváltás. A Katona József Színház rácsapott, Gothár írta színpadra Bodor Ádámmal; remek szereposztás, siker, én pedig bánkódtam, hogy lecsúsztunk.

Zsuzsa évtizedeken át tanította az orosz és a szovjet irodalmat az ELTE Bölcsészkarán. Köteteket szerkesztett, szimpóziumokon vett részt, tanulmányokat írt, az orosz és zsidó kapcsolatok mélységei különösen izgatták, közben elvált és férjhez ment, felnevelt két jól sikerült fiút, habilitált, doktorált, Svájcban élt, orosz nyersfordítást készített Simon Markisnak, második férjének a *Sorstalan-*

ságból; egyetemi tanár lett, a tanszéket is vezette, mozgékonyága mit sem változott, energiái nem fogytak, és nem hogy öregedni, de idősödni se mutatott hajlandóságot.

Műfordítóként, szerkesztőként annyit produkált, hogy most már ideje megírnia a kalandjait, ahogy az odesszai kórházat ábrázolta lebilincselően, szarkasztikusan, üdvös öniróniával. Idén március 17-én jelent meg a Literán, most is olvasható, melegen ajánlom mindenkinek, aki kacagni és okulni vágyik, és a magyar egészségügy legújabb kori szovjet vonásait kívánja megismerni. (A magyar jövő, ahogy látom, egészében szovjet típusú: a közöny, a nemtörődömség, a hiánygazdálkodás már meg is valósult belőle.)

Zsuzsa tele van megörökítésre érdemes tapasztalattal. Bekalandozta a fél világot, fantasztikus emberekkel találkozott Keleten és Nyugaton, és közben Magyarországból is kijutott neki. Arra kérem, sürgősen fogjon hozzá, szeretném olvasni.

A Szépíró-díjhoz elsőként gratulálok.

Spiró György

Hetényi Zsuzsa

A PORCELÁN MALAC (TÁRGY ÉS EMBERE)

Vladimir Nabokov különleges esztétikai képzetet alkotott a tárgyi világról és viszonyáról az emberhez. Számára jelentéseesebbek a tárgyak, mint tulajdonosai, akiknek személyisége, tudati és érzelmi állapota, s még inkább otthontalanságukból fakadó birtoklási késztetése rávetül a tárgyra, amelyek „cserében” a személyes identitás alkotórészeiként beépülnek az emberi tudatba. A tárgyak animálása és az emberek marionett-bábukká egyszerűsítése Nabokovnál egyfajta elő-élettelenséget valósít meg.

A puzzle és scrabble játékon nevelkedett Nabokov autisztikus hajlama, színesztéa és sakkfeladvány-készítő alkata adottságként járult hozzá a tárgyak részleteit megfigyelő írásmódjához, amelyet az emigrációs élethelyzet, az emberektől távolító és tárgyakhoz kötődéssel közelítő fókusz formált tovább.

Szövegeiben ilyen fókusz-tárgyak a mikroszkópok és kristályok, a szemüveg és a kaleidoszkóp, a közönséges és torzító tükrök garmadaja, a távcső és látcső bevonulnak a cselekménybe, és módosítják az arányokat és viszonyokat, megduplázzák és variálják a valóságot. A közelítő fókusz lelassít és meditálásra késztet, míg a távolító (a láthatatlan makroszkóp, ha lenne ilyen) kozmikus, végtelen dimenziókat mutat fel. Mindkettő transzcendens tapasztalatot jelent, és ezt az állapotot Nabokov „kozmosz szinkronizációnak” nevezi. Összefüggésbe hozza az alkotással, amely szintén a valóságtól távolító, másik világba hatoló átélés, a mindenütt egyszerre levés és mindenütt egyszerre átlátás eksztázisa. „Úgy tűnik, a világ dimenziós skáláján létezik egy tökéletes kis tér, ahol a képzelet és a tudás összetalálkozik, egy pont, amelyet úgy érünk el, hogy a nagy dolgokat lekicsinyítjük, a kicsiket felnagyítjuk – és ez alapjában művészet.”¹

A kicsiny tárgyon keresztül szemlélt távlat, a mikro- és makrokosmosz együttese jellegzetes poétikai eszköze leírásainak. „A jelentéktelen ajándéktárgyak közül, amelyeket biarritzi távozásunk előtt szereztem, a kedvencem [...] egy habkő tollszár apró kristály kémlelőlyukkal a díszes végén. Az ember a szeméhez emelte, a másikkal hunyorgott, és amikor megszabadult a szempillák

¹NABOKOV, *Szólj, emlékezz!*, 179. Kurzíválva a korrigált fordítás. A magyar fordításban a kozmosz szinkronizáció helyett kozmosz összhang szerepel, ami valamiféle olyan passzív, szinte isteni csodát jelenít meg, míg a szinkronizációban részt vesz az, aki átéli, minden érzékével. Az elcsúszott magyarítás meg is nehezíti összekapcsolását az életmű más előfordulásával. NABOKOV, *Szólj, emlékezz!*, 231.

vibrálásától, egy csodálatos fotográfiai tájat látott benne az öbölről és a világítótoronynál végződő parti szirtekről.²

Ebben a mechanizmusban hangsúlyos és újabb distanciát és felülírást jelent az emigráció, amely eltörölte a gyerekkori életmódot, embereket és az országot is, lehetetlenné téve az idő- és térbeli visszatérést, s így idillivé szublimálta, nosztalgikus aurával vonta be a 20. század eleji orosz éveket, az első szerelmet, a tétlen nyarakat.

Nabokov az emigrációban lett költőből prózaíró. Egyik első novellája, a *Berlini útmutató* egy válságos állapotban lévő elbeszélő kísérlete, hogy az idegen város elemeiből berendezzen maga körül egy csak számára fontos, másoknak jelentéktelen tárgyakból álló ismerős, bár csak elképzelt világot, és részévé tegye egy új önmeghatározásnak. Az emigráns, akinek még útlevéle (*pièce d'identité*) sincs Berlinben, vagyis identitása nem igazolt, csak azt birtokolja, amit leír, abból építi fel önmagát, amit szavakkal kisajátít.

Az élettelen tárgyak már a korai novelláktól kezdve átlekesítve, animálva jelennek meg. A megszemélyesítés klasszikus és banálisnak tartott képi eszközének lélektani hátterét a tárgyak fölötti hatalom megszerzése, a megszelídítés, az intimmé varázslás adja. Nabokov szövegeiben azonban egyidejűleg egy ezzel ellentétes átalakítás is megfigyelhető, az emberek megmerevítése, bábuvá vagy maszkká sematizálása. Az orosz nyelv grammatikájában az élő és élettelen jelöltekre vonatkozó főnevek ragozási sorának különbsége ezt a szemléleti helycserét még hangsúlyosabbá teszi. A tárgyak még cselekszenek is bábuserű tulajdonosaik helyett. A tárgyak animálása és az emberek deanimálása, depersonalizálása ellentétes metamorfózis, helycserét jelent az élettelen és élő világ között.³

Ez nem pusztá ábrázolási mód, hanem alapvető szemléleti, sőt világszemléleti jellemzője Nabokovnak, aki a „valóság” szót csak idézőjelekkel tudja elképzelni, vagyis merőben kanti transzcendentális idealizmussal, amelynek értelmében a tárgy önmagában, szemlélőjétől független létezik, és a tárgyról alkotott kép, ítélet és tulajdonsághalmaz csak a szemlélő értelmének kreálmánya. Nabokov transzcendencia-fogalma is kanti, mert nem a túlvilágba, nem

² NABOKOV, *Szólj, emlékezt!*, 160. Kurziválva a korrigált fordítás.

³ E mögött felfedezhető az emigrációs állapotból fakadó sérült lelkiállapot védekező mechanizmusa is: a depersonalizálást a lélektan és agykutatás a pánik, a szorongás és a depresszió Én-visszavonási reakciói között tartja számon. RAMACHANDRAN, V. S. *The Emerging Mind*. London: Profile Books, 2003. 108.

jóságba vagy szépségbe történik átlépés, hanem a szubjektum önreflexiós gondolataiba, amelyek nem a tárgyra vonatkoznak, hanem a tárgyról alkotott ismereteink jellegét tükrözik.⁴

A megszemélyesítést az ember gyerekkorától gyakorolja, amikor többnyire magányos megfigyelések során értelmet keresve beavatódik a világba. Hogy meglévő ismeretei közé illeszthesse, ismerős vonásokkal ruházza fel az ismeretlen dolgokat. Amikor a tárgyaknak élőlények vonásait tulajdonítjuk, az értelmi és érzelmi tevékenység is, alkotás. „Ha [...] engedjük, hogy elragadjon bennünket egyfajta antropomorf szenvedély, akkor a tárgyaknak még érzéseinket is átadhatjuk” – írja Nabokov „Az ember és tárgyak” című esszéjében. A megalkotott animált tárgy saját alkotójának teremtménye, és mert neki alárendelt, az ő hatalmát jeleníti meg. Csak alkotója ismeri a „lelkét”, hiszen saját ízlése szerint és saját szükségleteire teremtette társává és tulajdonává. Csak a személyes viszony adja meg a tárgyak értékét: egy „tárgy az ember jelenléte nélkül azonnal a természet részévé válik [...] négy, öt, hat, millió tárgyról beszélhetünk, attól függően, hány ember néz rá...”⁵

A piaclelektan ismert (és 2017-ben Nobel-díjjal jutalmazott) elmélete szerint a tulajdonos a piaci áránál magasabbra értékeli tulajdonát (pl. ingatlanát), mert számára értéket képvisel minden kiegészítő vonás és minőség, amelyeket ő maga tulajdonít az eladandó árunak. Pl. egy lakás esetében a tulajdonos minden emlékével, életének minden lenyomatával együtt gondolja eladni az otthonát, ám ezeket egy kívülálló nem látja és ismeri, és nem is tudná átvenni.⁶ Ha a gazdaságban létezik hozzáadott forgalmi érték, akkor nevezhetnénk hozzáadott személyes értéknek (*personally attributed quality*, PAQ) ezt a tárgyra ruházott egyéni érzelmi és szellemi asszociáció- és emlékhalmazt.

Nabokov komplex tárgykoncepciójában a véletlenül útjába került tárgyakat egyrészt a sors ajándékainak láttatja (például a strandon talált üvegcserépet az óceán ajándékának), másrészt azzal emeli értékét, hogy írói képzeletével felöltözteti, így énje egy darabkáját ráruházza, harmadrészt meglátja benne a tárgy magával hozott saját történetét, amelynek kibontása már eksztatikus alkotói-gondolati folyamat.

⁴ A kanti transzcendencia-fogalom mindössze a tapasztalatot meghaladó, nem immanens képzetek gondolatkörére vonatkozik. Ld. KELEMEN János, „Korlátozni” és „merni a tudást”, BUKSZ, 1996. 4. Hozzáférés 2018.03.24. <http://www.c3.hu/scripta/buksz/96/04/kelemen.htm>.

⁵ NABOKOV, Vladimir, „Az ember és a tárgyak”. Ford. TELLÉR Katalin. *Nagyvilág* 2001. 6. 950.

⁶ KAHNEMAN, D., KNETSCH, J.L., THALER, R.H. „*Experimental Tests of the Endowment Effect and the Cause Theorem*”, *Journal of Political Economy* 98 (1990), 1325–1348.

A gondosan őrzött használt gyufaszálakról már lekopott az emlék, mikor és vajon miért kerültek a borítékba, és miért maradtak az asztalfiókban, de a hosszú őrzés a „másodlagos szeretet” értékét kölcsönzi nekik. A tárgyak előző tulajdonosaik, szeretett emberek keze nyomát is őrzik. Egy vásári porcelánmalac különleges értéke, hogy nyeremény volt, amit tovább fokoz, hogy véletlenül a szállodában felejtődött, elveszett. „Reménytelenül szerelmes vagyok ebbe a porcelánmalacba. Elviselhetetlen és ostoba meghatottság vesz rajtam erőt, ha rá gondolok, rá, a megnyert, meg nem becsült és elhagyott malacra. Ugyanilyen érzéssel nézek néha egy-egy aprócska, észrevétlen díszítésre vagy a tapéta virágmintájára a folyosó egy sötét zugában, melyet rajtam kívül minden bizonnyal senki sem vesz észre. Egy idegen házban, az íróasztalon egyszer megláttam egy ugyanolyan hamutartót, mint amilyen nekem is van. S mégis: ez az enyém, a másik pedig idegen számomra.”⁷

Nabokov esszéje (*Az ember és a tárgyak*) szerint a tárgyak olyan teremtményei az embernek, mint az emberek Istennek. E szigorú hierarchiában az esztétikai alkotás logikája érződik, ahol csak teremtők vannak és alkotások. Az animált tárgy megerősíti animátora identitását, bizonyítva erejét és egyéniségét. Nabokov a hétköznapi tárgymegnevezésekre is hivatkozik, amelyek (az oroszban ráadásul kicsinyített képzős) testrészek metonimikus megnevezései, ezzel tesszük élő testekké a tárgyakat, ezzel antropomorfizálunk (magyar analógiák: asztalláb, fésűfog, bögrefül, babszem, könyökcső, hegyhát). Baudrillard ezt a tárgyak cinkosságának, jelenlétének nevezi.⁸ Mivel az esszék narrációját írójának tulajdoníthatjuk, és a szerzőre vonatkoztathatjuk, kirajzolódik belőle az emigráns Nabokov közérzete, amint éppen esztétikai eszközzé válik műveiben.

Nabokov szövegeiben lelkes tárgyak veszik át a lelketlen emberek helyét. Előbbiek csak az ember csalhatja meg, utóbbiak között pedig lehetetlen a tartalmas, értékes kapcsolat, hiszen bábok. Logikusan következik ebből a lélektani próza felszámolása, a próza depszichologizálása. A mikrokozmosz közepén (amely alkotója kozmosza) egy sérült és zárkózott alkotó egyéniség áll, aki szoliptikus világa éltető forrásának képzei magát.

„Érezted már valaha, olvasó, a titokzatos bánatot, amikor meg kell válni a nem szeretett lakóhelytől? Nem szakad meg a szív, mint amikor megválnak kedves tárgyainktól. Könnyét visszatartva a nedves tekintet nem pillant körül

⁷ NABOKOV, „Az ember és a tárgyak”, 952.

⁸ BAUDRILLARD, Jean, „A tárgyak rendszere – a lakótér.” Ford. KLANICZAY Júlia és SZENES Zsuzsa. *Létünk* XVII. (1987) 1. 113. Hozzáférés 2018.03.22. http://adattar.vmmi.org/cikkek/4047/letunk_1987.01_07_jean_baudrillard.pdf

úgy, mintha magával vinné az elhagyott hely remegő képét; de a szív legjobb szegletében sajnáljuk a dolgokat, amelyeket lehetünk nem keltettünk életre, amelyeket alig vettünk észre, és amelyeket most örökre elhagyunk. Ezt a máris halott leltárt később nem támasztja fel az emlékezet: az ágy nem követ minket tolakodva; a szekrény tükörképe nem kel ki a koporsóból; csak az ablakból nyíló kilátás marad velünk egy ideig, mint a rövid hajú, merev tekintetű, keménygalléros férfi temetői keresztbe illesztett fakuló fényképe. Istenhozzádot mondanék neked, de meg sem hallanád búcsúszavaimat. Mégis, ég veled. Éppen két évig éltem itt, sok mindenről gondolkoztam közben, karavánom árnyai végighaladtak a tapétán, a szőnyegen liliomok nyíltak a cigarettahamuból – de az utazás most véget ért”.⁹

A szociumban az identitás dinamikus kommunikációban van a többi emberrel, és napról napra, kétirányú folyamatokban formálódik, a tárgyak világában viszont a kommunikáció egyirányú, a tárgyak nem válaszolnak a búcsúszavakra. A memoár műfajában a felidézett emberek az emlékképtől függetlenül tovább formálódhatnak az időben, a tárgyak ellenben leírójuk tulajdonában és ellenőrzése alatt maradnak, bármit tehet velük – hűségesen belemerevednek szerepükbe. A tárgy az emlékek és kapcsolatok emlékeinek hordozója, s így maga a szöveg az emlékező emléktulajdonításainak tárháza, vagyis az alkotói gondolat az alkotó tárgyakra rárakott identitásainak igazolása.

Nabokov tárgyleírásaiból kirajzolódik, hogy az emigráns életében a tárgyak aránytalanul nagyobb szerepet kapnak, mint az emberek. Az önkép megalkotásának engedelmes alanyaiként az Én részévé válnak, menedéket jelentenek az idegen emberek és közösségek előtt, és emlékhordozókként az elveszett otthon képviselői. Perszonifikálva társakká válnak, társaságot pótolnak, hatalmat és ezzel védelmet nyújtanak animátoruknak, teremtményüknek.

⁹ NABOKOV, Vladimir, *Adomány*, Ford. PAP Vera-Ágnes. Budapest: Európa Könyvkiadó, 2010. 194.

Fotó: Pintér László

SZENDI NÓRA (1988, Budapest) író, kritikus, szerkesztő. Az ELTE BTK magyar szakán végzett 18–19. századi magyar irodalom mester-szakirányon. Főképp Berzsenyi Dániel munkásságát vizsgálva vált számára fontossá az ismétlés, a „mindig más és mindig ugyanaz” retorikai alakzata, melyet alkalmasnak talált regényhősei jellemző létállapotának leképezésére. Első, *Zárványok* (Apokrif–FISz, 2015) című regényében is Berzsenyi fontos szereplő mint hús-vér férfialak: magasztos eszméért lelkesedő ellenpárja a többi karakternek. A szerző által illusztrált kötet bekerült a Libri Irodalmi Díj elődöntőjébe. *Természetes lustaság* (Kalligram, 2018) című regényében egy letisztultabb próza irányába tett kísérletet, megőrizve a szövegekre jellemző fanyar humort. A kötet felkerült a Horváth Péter Irodalmi Díj az évi tízes listájára, majd 2019-ben elnyerte az Írók Boltja Könyvosztöndíját próza kategóriában.

Jelenleg *Van ilyen.* című regényén dolgozik, amelynek terve 2019-ben Móricz Zsigmond Irodalmi Alkotói Ösztöndíjban részesült. A regényben továbbgondolja mindazt, ami az első két kötetben is foglalkoztatta: az élőbeszéd-szerűség és a stílusregiszterek sokfélesége, a karakterábrázolás akció–reakció közbeni, párbeszédes kibontakoztatása, az értelmiségi és munkásosztálybeli hősök közti ütközési pontok, a devianciák, a függő viselkedésformák és a marginalizáltság, illetve a hatalmi játszmák árnyalt, bántalmazókkal és áldozatokkal egyaránt empátiázó ábrázolása.

MENNYIT BESZÉLNEK..., ÉS MENNYI HÜLYESÉGET...! KIK EZEK?

Szendi Nóra prózájáról

Írásai onnan érkeznek, ahol amúgy némaságba fulladhatna az ember, ezért is talán az a könnyednek ható, megejtően felszabadult párbeszédforma, amely írásaira annyira jellemző. Azon dolgozik, hogy eljusson az egyéninek a legmélyebb pontjára, ahol majd, ez a kevéske remény, valódi párbeszéd kezdeményeződhet.

A hétköznapiak legapróbb eseményeit tekinti alapvetően megrajzolandónak, és időről időre ezeket lajstromozza, lajstromozásának mániákussága rendre visszabontja azt, amit elsőre hiperrealisztikusnak látnánk, ezáltal, meglepő és egyszerű módon, az itt és most végbemenő társadalmi zajlásoknak és a benne kényszerűen résztvevőknek ítéletét is adja.

Miféle életlátásnak nevezhetnénk írásait?, kérdezzük, mivel messze megérdemelnek ennyi kitüntető figyelmet; egy lángoló tekintet az övé.

Ez az írói látás és ábrázolás sem nem közönyös, sem nem csodálkozó, hanem szinte személytelen, így félelmetesen közel tud kerülni elbeszélőjéhez, és az általában véve lehetetlen alakjaihoz, azok lehetetlen helyzeteihez, melyek természetesen a lehető legmindennapibbak, tehát számunkra is közvetlen átélhetők, ezzel a lehetetlenséggel azonosulni is tudunk, anélkül, hogy önmagunkhoz hűtlenek lennénk. Ezért groteszk viccnek is láthatjuk azt a siralmas nyomorúságot, amit írásai megmutatnak.

Rendkívüli, mintegy a lehetőségen túli közelítései vannak, eseményeket, tárgyakat és figurákat mikroszkopikus közelségbe hozva szemlél és szemlél; azonban bámulatos szövegszervezése következtében mindezt egészében látatóvá varázsolja; pontosan fókuszált helyzetek és képek, koncentrált erő a mondatokban. Az ő regényvilágának így aztán, ezeknek a fantasztikus közzelekedéseknek köszönhetően nem is szereplői vannak, mint inkább emberei, alakjai, arcai.

Az ő emberei a megrendült, megszádlult alakok, akik tovább tántorognak a szakadék felé, amely mindig egy újabb helyszín, amely élethű fölfestése után annál is inkább kísértetiesnek vagy horrorisztikusnak tűnik.

Témák és variációk a la „trotty”, alámerülni örömet kész úgynevezett egzisztenciák, akik hagyják fejük fölött összecsapni a létélményt (sic!)

Alakjai az ő remekül megformált prózanyelve, prózanyelvi kísérletei által törnek vissza/át végletes pozícióikból, undorukat el nem hagyva, az életbe, szándékuk szerint egyenest az életszeretbe.

A „szövegnek” így aztán meg kell teremtenie a lehetőséget, amely egyfelől egy isteni (vagy irracionális) akarat megmutatkozásának lehetősége, másfelől a személyiség megmutatkozásának lehetősége.

Az áradó mondatokban eléggé gyakoriak a nyers kifejezések, ezek még élénkebbé, közvetlenebbé teszik szövegvilágát, amelynek mondatait, bekezdéseit, fejezeteit csodásan gondosan szervezi.

A Szendi Nórától nemrégiben olvasott újabb regényrészletek is vigasztalan láttelesek; munkáit az elbeszélő különös perspektívája és nyelvezetének a megszokottól eltérő stilizáltsága szatirikussá teszik. Történeteinek (világunknak) nyomorúsága alaposan elszomorító, kétségbeejtő – elképedve és nevetgélve vesszük tudomásul.

Kontrajáték a korszelemmel, már ha van olyan.

Ezek az alakok elvannak, ahogy a *Természetes lustaság* elbeszélője is. „Elvagyok, mondta, mert mit mondhatott volna. Utálta ezt a szót. Undorodott (...) Az egész szartól.” Undorral van mindenfelé, inni is utál, egyedül és társaságban is. „Elnehezült tőle a benne szállongó üresség. A szokásosnál is idegenebb volt minden.”

Ezek a szerzetek többnyire magányosak, és már azelőtt magányosak, hogy tudnák, vagy menekülőre vennék; menekülésük sem más, mint élve eltemetni magukat – hanem strapás az is..., mivel akkor hová? Nincsenek úgynevezett közösségi terek, nincs valódi családjuk, ahová bezárkózhatnának, és annak a lehetősége sincs meg, hogy önmagukba. Elzárkóznak. Ebből az ürességből kezdenek helyet, vagy inkább teret keresni maguknak, erre is például számtalan groteszk, kitűnően megírt sztorit hoznak munkái. Elveszik maradék tájékozódó képességük, anyagszerűvé, mi több, testivé válik bizonytalanságuk. A testnek és a szellemnek ezt a siralmas voltát az elbeszélők igyekeznek, betegesen igyekeznek harmóniának titulálni, mintha „azzal a szarral”, amiben élnek, egyezsége jutottak volna. Viszont ez nem így van, ez soha nem jöhet létre, mert kisodródva a végső tehetetlenségnek és az elmondhatatlanságnak szürke terepére, utoljára még sorra veszik a dolgokat, és mivel nincsenek félelmeik, ítéletet is mondanak, amit aztán mi komolyan is vehetünk, meg nem is..., ránk van bízva, olvasókra. Az élet kegyetlen, ugyebár!

Nagy szeretettel köszöntöm Szendi Nórá-t és díját.

Solymosi Bálint

Szendi Nóra
NEM DIREKT
(részlet a *Van ilyen.* című regényből)

Csabi görnyedten ül. Ül görnyedten a laptop előtt, a válla előreesik, a nyaka, mint egy vén teknősnek, amely lassan, mereven nyújtózkodik egy szál pity-pangért.

Babett Csabit nézi. A kanapén kucorog, a kezében nyitott könyv. Nem olvas, egy ideje Csabit nézi.

Csabi halovány vonalú szemöldöke leheletnyit összeszalad közepén. Rán-colja, két ujjával megcsippenti bedugulófélben lévő orrát. Szárazan szipákol. Felpillant. Babett az arcát fixírozza. Csabi tétován elmosolyodik. Min gondolkodsz?

Babett nem mosolyog vissza. Semmin, csak úgy nézlek.

Miért, van rajtam valami furcsa?

Babett türelmetlenül felciccen. Csabi, nem igaz, hogy miért kell mindig elmondani! Azért nézlek, mert szép vagy! Csabi szende idétlenséggel hehe-részik. Igen, full gyönyörű vagy, nem kell pofákat vágni! Hülyegyerek. Babett pofákat vág. Egészen vad és szemtelen tud lenni az arca. Aztán mintha baba-krémrel törölnék át, fellágyulnak a vonásai. Sok van még a melóból?

Csabi, büntetésre váró kutya a szétrágott papucs felé, a Facebookra sandít. Annyira már nincs. Miért?

Csak úgy kérdeztem, cukifész, veti oda Babett könnyedén. Váratlanul megélnéknül, mohón hízelkedőre vált. Ooolyan kis szorgos vaaagy, hogy hét-végén is melókázol, aaannnyira büszke vagyok rááád! Ugye tudoodd?

Aha. Csabi szórakozottan visszavigág a munkafelületre. Nem olyan nagy szám. A monitort nézi. Muszáj ezt befejeznem.

Jól ülsz ott? Nem fáj a nyakacskád, fuvolázza Babett egy fülvakarásért ácsingózó macska nyughatatlan ficergésével.

Csabi öntudatlanul kihúzza magát egy kissé. Nem, jól vagyok. Valami di-
plomatikusan roppan a derekában. Babett felé fordul, enyhe bocsánatkéréssel. Mindjárt befejezem, oké?

Persze, persze, kapja az arca mellé nyitott tenyerét hevesen bólogatva, csillogóan kerek mangaszemmel Babett, dolgozz csak, nem zavarlak!

Felszökken, túljátszott tapintattal, térdeit karikaturisztikusan a magasba kapkodva oszon előbb Csabihoz, egy gyors puszt hinteni a homlokára, majd a hűtőhöz. Csabi a Facebookra sprintel, hogy kilője. A szeme a képernyő és a hűtőben kotorászó Babett közt ingázik. Babett az ajtó mögött matat. Nem

tudni, mit dézsmál. Üveghangú koccanások, lecsavarodó kupak zaja, nyelvecske diszkrét csettegetése. Csabi töprengve nézi a hűtőajtót. Minden egészen fojtott. Csabi fején akvárium. A hűtőajtó csukódására visszaocsúdik a munkájához. Már nincs belőle sok. Tulajdonképpen egy órája meglehetne vele. Félórája. Csabi tekintete lopva követi a kanapé felé szökdelő Babettet. Gondtalannak látszik. Csabi önálló életet élő nyaka szokott teknőspozíciójába görbed.

Annyira már nincs belőle sok. Babett azt mondja, dolgozhatnának együtt gyakrabban is. Babett azt mondja, rá inspirálóan hat, ha ott van Csabi, miközben ő dolgozik. Mármint hogy alkot. Neki attól beindulnak a gondolatai. Az már olyan félig összeköltözős filíng, azt mondja Babett, hogy nem csak a filgúd dolgok vannak együtt, hanem a meló is. Mármint az alkotás. Csabi nem mondja, hogy rá nem hat inspirálóan, ha ott van Babett, miközben ő dolgozik. Nincs kedve megmagyarázni. Nem meri megmagyarázni. Meg sem tudná magyarázni. Maga sem érti. Mindegy, hogy Babett ott van, vagy nincs, bár tulajdonképpen akkor is ott van, ha nincs, és akkor is hiányzik, ha ott van, Csabi szétesik. Mostanában egyre gyakrabban. Aggasztóan gyakran.

Képtelen koncentrálni.

Képtelen koncentrálni.

Képtelen koncentrálni.

Csabi elnyom egy ásítást. Meg kell emberelnie magát. Az egész nem Babett hibája. Babett elmerül, tesz-vesz, a földön hasalva pingál, olvasás közben néha önkéntelenül kopácsol a körmével a könyv borítóján, esetleg a lap csücskét pöndörgetni. Nem mintha ez zavaró lenne, nem zavaró, inkább meghitt. Ez az egész olyasmi, amire azt mondják, meghitt. Babett időnként hozzá lejt, hátulról átöleli, a nyakát puszilgatja, a füle tövébe csókol. Csabi néha megrezzen, nem mintha nem esne jól az ölelés, a puszilgatás meg a fültöcsók, csak Babett gyakran hátulról, nesztelenül közelít.

Annyira már nincs sok hátra. Csabi megembereli magát.

Csend. A klaviatúra finom percegése. Néhány ritmustalan koppintás a könyv borítóján.

Babett rajtaütésszerűen felpillant. A bringán gondolkodtam amúgy, dobja be mintegy mellékesen, cserfes hajlibbentéssel.

Csabi megrezzen.

Megcsináltatom most már a feket, azt lemegyek Salgótarjánba. Mindegy, bocsi, bocsi, nem akarlak zavarni, csak így eszembe jutott. Dolgozgassál, befogtam. Babett sietve az ölében heverő nyitott könyvre horgonyozza a tekintetét. A szeme moccanatlan. Nem olvas. Egyszerre tisztán kivehetővé válik a hűtő zúgása.

Csabi zavartan Babettre bámul. Salgótarjánba? Minek?

Babett a kispolgári értetlenségnek kijáró megbántottsággal emeli rá a tekintetét. Minek? Hogyhogy minek? Körülnézni. Élményeket gyűjteni. Ihletet meríteni. Az utolsó szavakat mintha már kissé ellenségesen, fokhegyről pöckölné Csabi felé.

És nem tudsz ihletet meríteni itthon?

Egérfogó váratlan felvágódása. Babett határozott svunggal kiegyenesedik ültében. Most miért baj, ha lemegyek Salgótarjánba, csattan fel. Csabi néhány másodpercre lehunyja a szemét, ellenállás nélkül ernyed bele a pillanatba. Kicsikét megmerítkezni a tressben! Szerinted hogyan hat rám ez a minimál-környezet? Babett számonkérőn gúvad Csabira, a tekintetével döfödi, a hangja élével döfödi, keresztülfúrja a szemhéj üres, jótékony sötétségét. Művészi elakadásban vagyok, vágod?

Csabi beletörődőn sóhajt, reflexből a laptop fedeléhez nyúl, hogy szunyado állapotba csapja. Meggondolja magát. Lemegyünk Csepelre, ott is megmerítkezhetsz.

Már ezerszer megígérted, hogy lemegyünk Csepelre, nyávogja irritáltan Babett, meglátogatjuk anyádat meg a tesódat, már ezerszer megígérted, és még egyszer se mentünk! Ha rajtad múlik, nem megyünk sehová. Ha rajtad múlik, itt fogunk megrohadni. Konokul, sötét pillantással összefonja a karját. Szal én lépek Salgótarjánba. Kinézek valami munkásszállást, és tiplizek. Lehet, jövő héten tiplizek.

Csabi nyel egyet. Annyit kellene mondania, hogy jó. Tulajdonképpen ennyi. És akkor talán még Csepel is el volna felejtve. Ha nem is örökre, de legalább határozatlan kegyelmi ideig.

Nem veszélyes, nyökögi. Ne menjek inkább veled? Maga sem érti, hogy tehet fel ilyen kérdéseket. Életében nem társalgott még senkivel Salgótarjánról. Azt se tudja, mi van ott.

Bringával megyek, közli Babett kimért ridegséggel. Égnek szúrt álla Csabit az anyjára emlékezteti.

Hát jó, próbálkozik Csabi. Sosem érez rá a megfelelő ritmusra.

Megkönnyebbültél, mi? Babett kíméletlenül, szinte kéjesen sújt le. Örülhetsz, most sem kell megtanulnod bringázni! Nem kell, még véletlenül sem kell kimozdulnod a komfortzónádból! Dühödten a kanapéra löki az öléből a könyvet. Ezt az elitista fost is minek olvasom, heffegi.

De én megak... Csak most... Megig... Én, makogja Csabi.

Babett felszökken, és határozott léptekkel az evőeszközös fiók felé indul.

Na jó, én hajtok egy cigit.

Most ideges vagy, forgatja utána behúzott teknősnnyakát elanyátlanodva Csabi. Maga sem érti, tényleg nem érti, hogy tehet fel ilyen kérdéseket.

Nem, bazmeg, csak hajtok egy cigit. Már egy órája tervezem, hogy hajtok egy cigit, csak nem akartalak megzavarni a munkában.

Hajthatunk egy cigit, engem nem zavar. Csabi ajkán simulékony, reménykedő mosoly dereng fel bizonytalanul.

Babett úgy rántja ki a fiókot, mintha még arra is meg volna sértve. Kicsapja az uzsonnásdobozt. Agyfaszt kapok már ettől is, ettől a kényszeres rigolyáktól, hogy folyton mindig mindent vissza a helyére, háborog Csabinak háttal, mintha voltaképp nem is Csabihoz intézné szavait. Agyfaszt kapok ettől az egész ingerszegény szartól. Csabi görnyedten ül, hallgat. Babett de-lejes tekintettel megpördül. Művészi elakadásban vagyok, vágod, azért vagyok ideges. Ezzel jár, ha nagyratörő tervei vannak az embernek, mit csináljak! Legyek csicska, vagy mi? Elégedjek meg a középszerűséggel? Fasz! Babett keze a levegőbe hasító szablya.

Akarod, hogy megtekerjem a cigit, ajánlkozik a középszerű minden bűnét magára vállaló alázattal Csabi.

Figyelsz egyáltalán arra, amit mondok?

Figyelek, Babett, csak nem tudok... már nem tudok... Mindjárt befejezem ezt, és csinálunk valamit, jó? Amitől megnyugszol, jó? Vagy fejezzem be később? Végül is befejezhetem később is, és akkor...

Babett Csabit nézi. Nézi, nézi némán Csabi gyámoltalan vergődését, Csabi halovány vonalú szemöldökét, ahogy menthetetlenül csúszik a halántéka felé, Csabi egész összezuhant, önmagánál kisebbnek látszó testi valóját, és mint az éhgyomorra dobott extasy tableta letaglózó eufóriája, szétárad lelkében a jól ismert, lágyan krémes, édes-bús sajnálat.

Babett Csabihoz ront. Ne haragudj rám, nem direkt csinálom! Engedj ide, böködi Csabi combját követelőn, meg akarlak puszilgatni! Csabi fojtott nyikkanást hallat az ölébe vetődő zömök test súlya alatt. Babett két keze közé ragadja Csabi pofazacskóit. Csabi arca redőkbe gyűrődve torlódik össze. Áé-deesszívem! Szétmegyek, annyira cuki vagy így. Ugye nem hajagszol, gügyögi Babett. Monyd, hogy szejecc!

Szörötlök, gügyögi vissza Csabi.

Babett puszt hint Csabi eldeformálódott szájára. Énisszejetlek téged. Nadon-nadon szejetlek. Hirtelen elengedi, megpaskolja Csabi arcát. Csabi

szája egy pillanatig ernyedten nyitva marad, mielőtt visszarendeződnének a vonásai. A tenyércsattanásoktól kocsonyásan rezzen párat az alsó ajka.

Tudod, néha így betekerem magam, szívi. Babett fesztelenül, a hosszú papírral hadonászva cseveg. Nem kell komolyan venni. Amikor beléd állok, akkor is csak neked akarok jót, ugye érted? Az nálam a törődés jele. Akit nem szeretek, azt szarom keresztbe, ugye érted? Elpöppentjük ezt a kedves kis cinyát, szép kényelmesen letolod a melót, aztán, ha akarod, megbeszéljük a bringaügyet. De csak ha akarood, búgja félrebillentett fejjel, elbűvölő, taccsra vágó mosollyal. Nem muszáj. Azt is lehet, hogy csak simán elmegyünk sétálni, vagy megnézzük a, a, tudod, amit mondtam, vagy, vagy, vagy, va-

Jó, bólogat Csabi megadón. Majd megbeszéljük.

Nem sok dolog van a világon e pillanatban, amit Csabi kevésbé beszélne meg szívesen, mint az úgynevezett bringaügyet. Csabi egészen harminchárom éves koráig arról sem értesült, hogy ez az életminőségén szemernyi sem rontó fogyatékoság, a bringázás képességének hiánya, egyáltalán ügynek minősül. Ennek dacára nem volt olyan hét mostanában, amikor ne került volna napirendre ebéd közben, szeretkezés előtt, szeretkezés után, sétáláskor, filmnézés cigiszünetében, kontextustól teljesen függetlenül. Csabinak olykor, ha Babett egészen lágyan és tűneményesen leheli a telefonba a nap egy előre kiszámíthatatlan pillanatában, hogy mizuka, görcsbe rándul a gyomra, aztán, amikor kiderül, hogy Babett nem napirend előtti felszólalásra készül bringa-/úzás-/edzés-/kalandvág-/análisszex-/pszichedelikumok-/irodalmi-, esztétikai- és képzőművészeti-továbbképzés-ügyben, hanem valóban és őszintén a hogyléte felől érdeklődve hívta fel, Csabit előnti a saját pitiáner rosszhiszemősége miatti szégyen.

Csabi megnyitja a Facebookot, és gépiesen görgeti a hírfolyamot. Pár percig görgeti, amíg ribútól az agya, utána befejezi a munkát. Már nincs belőle sok. Fél szemmel látja, hogy Babett ismét a hűtőhöz szambázik, és eltűnik az ajtaja mögött. Üveghangú koccanások, lecsavarodó kupak zaja, nyelvecske az iméntinél kevésbé diszkrét csettegése. Tulajdonképpen inkább szlopálás.

Babett olyan elégedetten pőfékeli a konyhaasztalnál a cigit, mintha a komplett Salgótarjánt magába szipkázta volna a fridsiderből. Nem szól egy szót sem, teljes testtel a tapintatot alakítja. Feláll, előzékenyen Csabi szájába illeszti a csigát. Csend, csend, csend, munkához ideális csend, tátogja némán ordítva a csend.

Csabi ül görnyedten, a monitort nézi. Az orra feltartóztathatatlanul dugul befelé. Eddig határeset volt, a levegőt még úgy-ahogy áteresztő, száraz hártya

érzete az orrjáratban, mely néhány slukk után beszívhatatlan, kifújhatatlan betonná kövül. Fel kéne állni az orrszpréért. Ki kéne menni a fürdőszobába, mert az orrszpré a fürdőszobában van. Csabi néhány óránként kimegy a fürdőszobába, bezárkózik, ha Babett a közelben sertepertél, még a csapot is megnyitja, ki ne szűrődjön az orrlyukanként dupla, urambocsá tripla spricnizés nesze. Nem mintha Babett kifogásolná az orrszpréhasználatot. Nem kifogásolja, legfőljebb Csabi ornyáلكahártyája iránti aggodalmát fejezi ki nagy ritkán szelíden. De többnyire semmiféle megjegyzést nem tesz az orrszpréhasználatra, Csabi ezért minden egyes kioldalgáskor, bezárkózáskor és csapfolyatáskor hülyén érzi magát. Minden egyes alkalommal, ahogy kifelé sunnyog, paranoiásan még a kulcsot is elfordítja, és megnyitja a csapot, Csabi elhatározza, hogy fogja magát, és kicsapja a dohányzóasztalra az orrszprét. Tessék. Ez vagyok. Így élek. Babett meg ránézne értetlenül, aztán elnevetné magát. Megcirógatná Csabi arcát. A nyakát is puszilgatná, a füle tövét is megcsókolná. Olyan kis hülye vagy, mondaná szeretettel. Csabi légszomjabombán elnyílt ajakkal, kissé elérzékenyülve, görnyedten ül. A monitort nézi.

Jaj, nem akartalak megijeszteni, simítja végig Babett az összerázkódó Csabi tarkóját, csak gondoltam, kicsikét megmasszírozom a nyakad, amíg dolgozol.

Mindjárt kész, most már tényleg kettő perc, hadonászik a klaviatúra fölött irányvesztetten Csabi, mielőtt képes volna feltűnésmentesen visszainavigálni a Facebookról a munkafelületre.

Nem sürgetésből, dolgozzál, csak olyan rossz nézni, ahogy a nyakadat tartod, nem fáj? Biztos jó ez így neked? Babett ujjai csiklandósan fonódnak Csabi nyakára.

Csabi bedurrant orra mintha egész arcát, sőt komplett elméjét uralná. Beton, tarkóig érő beton, koponyatetőig érő beton, minden agykamrát kitöltő beton.

Biztos, bólint a náthások elesettségével. Betépett diszkomfortérzés. Képtelenség eldönteni, melyik gerincszakasza sajog.

Lehet, már olyan szinten szétbaszódott a nyakad, hogy észre sem veszed, szónokol Babett. Már el van ott nyomódva az ideg, azt észre sem veszed. Nem akarlak paráztatni, de így porckorongsérved lesz negyvenéves korodra.

Igen, tudom, tudom. Csabi darabosan tápáskodik. A nyaka görbe a büntudattól. Mindjárt befejezem ezt, csak elmegyek vécére. Esetlenül kioldalaz Babett mellett.

Ezt most nem ellened mondtam, hallod, ne sérüljél már be! Csak jót akarok neked! Babett a nyitott hűtőajtóból kajából a fürdőszoba felé. Mintha érkezne válasz, de nem érteni, micsoda. Fasz kivan ezzel a világgal, komolyan, ahol embereknek így kell élniük. Kajak el kéne vonulni egy kommunába, pásztorkodni, vagy valami. Babett kihalássza a hűtő hátuljába, az ezeréves konzervek és lekvárok mögé suvasztott, átlátszó folyadékkal telt szörpösüveget. Fülel. A fürdőből víz zubogása. Babett hátravetett fejfel nyakal.

Fotó: Nagy Gabriella

Kéri Piroska-díj

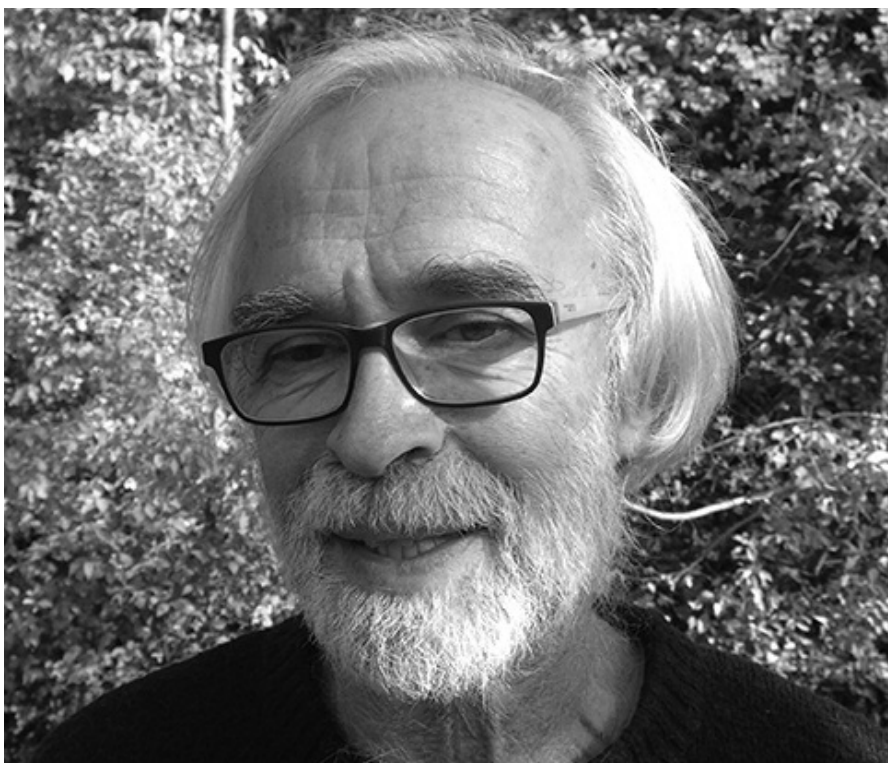
Amikor a Szépirók Társasága váratlanul és nehezen felfoghatóan elveszítette életéből alelnökének, mindenes motorjának és örök szívének, Kéri Piroskának a mindennapi jelenlétét, azonnal és parancsolóan született meg a gondolat: emléket nemcsak szívünkben és gondolatainkban, de minden lehetséges világi formában megőrizzük. Ezek egyik legfontosabbika a Kéri Piroskadíj útnak indítása és gondozása. Ez az elismerés azt a pótolhatatlan munkát kívánja honorálni, amelyet ő páratlan odaadással gyakorolt, és amelyet számosan látnak el: az irodalomszervező aktivitást; illetve az abban elért jelentős, irodalomformáló eredményeket. Azt a feladatfelfogást, amely – önzetlen segítőkészséggel párosulva - közösségteremtő és a közösség szellemi arculatát alakító erővel bír: közös teret teremt sokak alkotómunkája számára.

Ki is lehetne alkalmasabb védjegye egy ilyen elismerésnek, mint ő, Piroska, aki szinte a hátán vitte az új irodalomnak, a legfiatalabb generációk pályakezdésének és megkezdett pályájuk méltó folytatásának ügyét? Akinek szinte szó szerint az irodalom volt az élete? S aki ügyes-bajos dolgainkat gondozta, Szépirókon belül és kívül?

A Szépirók Társaságának és az elismerés ügyét anyagilag is nemesen támogatóknak az a céljuk, hogy a Kéri Piroska-díjjal az ő nagyobb családja, a magyar író-társadalom visszanyerjen valamit távozásá vesztéséből, és épp az ő példáját fordítsa még termőbbre.

Ehhez évről évre, elszántan fel kell vetnünk az irodalom és a szeretet viszonyát. Piroska volt az élő példája annak, hogy a szeretet energiái fokozzák egymást: ezért e díjjal itt tartjuk őt magunk között, nemcsak az emlékeinkben, hanem abban a kicsivel több figyelemben, abban a kicsivel több megértésben, abban a kicsivel több türelemben, amellyel egymás iránt leszünk. És abban, hogy mindig találunk egy olyan irodalmi szereplőt, aki méltó Kéri Piroska díjára.

Szkárosi Endre

Fotó: Szokács Kinga

RÁCZ PÉTER (1948)

1972-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett

1973-tól szabadfoglalkozású

1985 - társalapítója az Örley Körnek

1995-től a Magyar Fordítók Háza Alapítvány vezetője, 1998 óta vezeti a balatonfüredi Magyar Fordítók Háza

2003 óta műfordítást tanít a Balassi Intézetben

2011-2015 tanít a veszprémi Pannon Egyetemen

Itthon és külföldön több ösztöndíj jutalmazottja.

1987 – Örley-díj

2005 – József Attila-díj

1984 óta öt verseskötete jelent meg.

Karl Krolow, Søren Kierkegaard, Martin Buber, Rüdiger Safranski, Franz Kafka, Klaus Merz, Salomon Maimon műveit fordította.

HÁROMSZOROS ÖRÖM

Nem egyszer, nem kétszer, hanem legalább háromszor örülök, hogy a nemrég alapított Kéri Piroska-díjat első ízben Rácz Péter kapja. Mégpedig irodalomszervezői érdemeiért. Rácz Péter, tudjuk, elsősorban költő, aztán műfordító, végül pedig egy kifogástalanul működő intézmény, a balatonfüredi Fordítóház ügyintéző irányítója, mindig elérhető, de sosem nyomasztó jelenlétet sugalló amolyan *spiritus rectora*.

És már gyanítjuk is a díjazott **első ritka erényét**: az áldozatkészséget. Rácz Péter – noha költőként eláraszthatta volna a légkört költeményes könyvek seregével – erejének nem csekély adagját mások műveinek elhírlelésére, magyar írói műalkotások külföldi nyelveken történő terjesztésére fordította. *Fordította*, szalad tollam alá a szó: igen, eredeti tehetségének tetemes részét szentelte annak, hogy sikerüljön megteremteni és működtetni azt a hajlékot, műhelyt, sőt mondhatnám: szellemi kilövőállomást, ahol műveltségünk törzsanyagai az idegen nyelvek zsilipjein át szétáradnak a világba.

Kultúránk azelőtt is komolyan részt vett a világirodalmi csere-forgalomban: legjobb íróink fordították anyanyelvünkre a külföldi szerzők remekműveit. És persze, *Füred* előtt is született számos külföldi magyar könyv, – de zömmel alkalmoszerűen. Fordítva, kifelé azonban jószerével a 2000-es esztendő fordulója táján nyílt meg az út a nagy világkultúrák felé a legfontosabb magyar műalkotások előtt, mégpedig magas színvonalon és impozáns mennyiségben. De hogy ez a kiáradás ilyen áldásos körülmények között, tartósan ma is zajlik, az döntően Rácz Péter munkájának és *lélekjelenlétének* köszönhető

Második ritka erénye, hogy fáradhatatlanul harcol ennek az intézménynek a fennmaradásáért. Magam is követem *Füred* idestova jó húsz éves történetét. És mondhatom: kevesen tudják, hogy már ma is egyszeri alkotás ez, sőt maga a csoda ez a Ház ott a Balaton partjától nem messze. Csoda a fennmaradása, ajándék a működése, erőforrás a békéje, a nyitottsága, nyájas fogadókészsége. Ha vendég vagy valahol, a befogadó környezet minden porcikáján, az ottlét minden pillanatában érzed a vendéglátó természetének jegyeit. A *Füredi Fordítóház* – bárki tanúsítja, aki ott járt s tartózkodott valaha is – mintha örökre marasztalná a fordítókat gondosan összegyűjtött könyvtárával, tiszta és csendes szobáival, a fordítók nemzetközi csapatának jelenlétével. Hány és hány szeminárium zajlott már le ott jelentős íróink jelenlétében, életművük ösztönző légkörében. És semmi kétség, csakugyan

lefelegyverző teljesítmények születtek ott a történelmi környezetben, Lipták Gábor egykori villájában. A *Fordítóház* szinte ihletforrássá vált az időben. Ott jött létre például egyik legnagyobb külföldi fordítónk – Sava Babić elképesztő kitartásának eredményeként – Hamvas Béla összes műveinek szerb kiadása. Vagy ott született, számolatlan nyelven, a nagy Márai-könyvek fordításainak garmadája a kétezres évek elejétől fogva. De a Kertész Imre-, Nádas Péter- és Esterházy-művek jelentős számú külhoni változata is ott öltött alakot, nem beszélve klasszikusaink remekműveiről. Legutóbb például Kosztolányi *Pacsirta*-jának szlovák változata Karl Vlachovsky fordításában.

És hogy miért örülök harmadszor is? Mert, Rácz Péter szervezői életművének hála, a nemzetközi érintkezésben olyan emberi és szellemi kapcsolatok is létrejöttek, megerősödtek, amelyek lényegében megalapozzák és árnyalják hírünket a világban, nem kis részben azzal is, hogy igyekszünk komolyítani külföldi tolmácsaink izlését, növelni szövegeik pontossági arányait, erősíteni a magyar szellemi világ iránti rejtelmes vonzalmaikat.

Rácz Péter tevékenysége most már, mondhatni, két évtizedes emberi, szellemi kapcsolatrendszerbe ágyazza a művek körül kavargó információkat, és tudássá keményíti a néha csak szeszélyes lelkesedésből fogant külföldi fordító-művészek rajongását. Ez a **harmadik erénye**: a fordítók érdeklődésének ébrentartása. Hiszen aki ismeri a szakma versenyzőgárdáját, tudja: elmozdíthatatlan, csálthatatlan minőség-érzéssel megáldott tolmácsolók szoros szövetsége szökkent szárba a Ház fennállásának két évtizede alatt. És ez az együttműködés – amellet, hogy kiváló fordításkötetek sorát hozta létre – megeremtette a földrészekre terjedő magyar irodalmi kiáramlás értékrendjét, színvonalát, töretlen és egyre gazdagodó gyakorlatát is. A fordítók nem csak a szövegek iránti hűségéről tesznek tanúságot évről-évre, hanem valahogy zárándokhelyé nemesítik azt a pár négyzetmétert, amely a füredi kert, a Ház, a magyar írásbeliség nemzetközivé varázslásának egyik helyszíne. Hogy az irodalmi művek érintkezése mögött értékes emberi kapcsolatok is létrejöttek írók és fordítóik, a különböző fordítók, sőt mondhatjuk, kultúrák között: ez ugyancsak ennek a *spiritus rektornak* köszönhető. És köszönjük is neki rendületlen hálával, melyet ezennel háromszoros és még többszörös gratulációra **fordítunk!** Köszönjük, Péter a tettet és a reményt!

Báthori Csaba

CSAK PRÓBÁLOD MINDIG

Amikor elnökünk felhívott, és – egyelőre bizalmasan – közölte a hírt, mely szerint a Társaság ebben az évben, noch dazu elsőként nekem adná ezt a díjat, rögtön tudtam: vesztes csatába hív. Mert elveszítem azt az egyáltalán nem nehezemre eső küzdelmet, hogy kitüntetések, elismerések, díjak és plecsnik tekintetében úgy kell élni, hogy ne is kaphass efféle portékát. És lám, hiába elhatározás, elv, fogadalom, rögtön éreztem, gyenge leszek. Igent fogok mondani rá. Azért előbb még kicsit összehúztam magam, próbáltam volna elbújni, mint egy beesett mellű suszterinas, de már késő volt, leipiacsoztak. Keresem, és persze könnyen találtam mentségeket. Elsőként rögtön Erdély jutott eszembe. Értsd: Erdély Miklós, aki egyik írásában azt mondja: „Születésemnél fogva alkalmas vagyok a kitüntetésre. Ugyanis a bal mellkasom jó egyharmaddal nagyobb, ha ugyan nem másfélszerese a jobboldalinak. E ritka rendellenesség következtében széles felületet kínálok az érdemrendek számára...” (kollapszus orv., Magyar Műhely, Párizs, 1974). Erdélynek persze sikerült nem kapni díjat, pedig tényleg ráfért volna. Szó szerint: *ráfért* volna. Szóval odamentem nagy és közismerten torz tükrünk elé, kihúztam magam, és, és tényleg! van ott még hely! Csak tükör kérdése!

Szóval az a baj, hogy a nemrég még köztünk járó Szépírók-alelnök, aki mindenkire szinte anyásan (értssd szeretettel) gondoló, segíteni, rendbe hozni, tovább lendíteni képes társ volt (cigaretták, rekedt hang, fanyarkás mosoly hozzágondolva), élőből egyszer csak díjjá vált. És ez a díj egyből hozzám került.

Elnökünk ráadásul azt is mondta, hogy írjak valamit ebbe a füzetbe, lehetőleg valami újat, az izgi. És akkor rögtön tudtam, hogy bár évtizedek óta semmi új nem történik velem, valami mégis meglepett az utóbbi időben.

Eszembe jutottak azok a belül csendben várakozó, tényleg érdeklődő, „csillogó szemű” fiatalemberek (ebben az évben ez öt lányt és öt fiút jelent), akiknek – jobb téma híján – a műfordításról beszéltem a fordítóházzal való ismerkedésükkor most össze. Ők jelenleg a Balassi Intézet (hová tűnt ez a név is?) műfordító-képzésének hallgatói. De tudok-e nekik valami újat mondani? Nekik talán még könnyű. De tudok-e nekem, nekem magamnak újat, hogy a csudába? De aztán a gondolatnyi csendben (amíg a gépesített kivégzőosztag újratölt?), legalábbis mintha ez történt volna: néhány mondat tal sikerült, talán valami picit sikerült mondani, mert csend lett, egy kis halál,

és a négy gyertya ott csillogott a szemükben. Hogy mi az új? Nem tudom, de biztosan nem a mesterség megtanulható fogásai, nem is a tapasztalat. Az alap. Talán az, amit te személyesen viszel bele. A lelked, semmi más. Ha ez megvan, minden mondatodban jelen vagy. Az olvasó érezni fogja ezt, látja a gyertyád fellobbanó lángját! A műfordítás egyrészt bezáródó kör, véges, leírható, másrészt épp végtelen, nem leírható, új és újra új kell legyen. Mert a lényeg (mit, miért írok le, és közben mi történik?) úgysem fogalmazható meg. Vagy megfogalmazható, de az kevesebb lesz, mint maga az eredmény. Annyit érzel, hogy a mondatod jó. Kétségbevonhatatlan, mégsem kizárólagos. Csak próbálsz, ez a dolgod, és ha valami szabad lebegést érzel, akkor a mondatod rendben van: fedi az eredetét, ráül, de nem terpeszkedik túl rajta, csendben van. Nem lehet kiegészíteni, mert nem kell. Ott vagy benne, bele-vitted, akárha nem is tudsz róla, a lelkedet, s akkor nem unod, akkor lesz új, akkor lesz költészet. Mondatról, mondatra.

Valami ilyesmit mondhattam a csillogó szeműeknek a műfordításról. Vagy valami hasonlót. Mindenesetre megkapott, ahogy a Fordítóházban, amelynek épp csak imént lépték át először a küszöbét, előbb ünnepélyesen megvacso-ráztunk, majd az asztali gyertyák fényéből mindenki a szemébe helyezett egy kis csillagszóró-ragyogást, és várta, egyik a másik után, hogy megszólalhas-son. És mindegyiküknek úgy sikerült valami személyeset mondania magáról, hogy a gyertyafényből vett csillogás megsokszorozódott a szemükben, sokkal fényesebb lett egyszer csak a szoba, az ablakok is kettőzötten verték vissza a ragyogást. Megilletődöttek voltak ezek az arcok, hogy abban a házban, írók és műfordítók otthonában, most ők lehetnek írók és műfordítók. Ez a megilletődöttség persze átragadt rám is. Olyan volt, mint a születés.

Úgyhogy visszatérhetek oda, ahonnan elindultam. Most, amikor megille-tődötten elfogadom ezt a díjat, némi mosoly bujkál az arcomon. Megtisztelő ez a kapcsolat, amely most kialakul köztünk, köztem és a díj névadója között. Vagy megint Erdélylyel szólva „Vannak szívemhez közelebb álló, bizonyos szempontból titkos kitüntetésem. Ezeket zubbonyom belső oldalára, a bélésre varrom”. Zavaromat rögtön tovább is adnám, és úgy lenne méltó, hogy ezer irányba szétosztva. Azok között, akik a fordítóház körül velem együtt serénykedtek. Nélkülük nem létezne ez az intézmény. Ez nem udvari-askodás, hanem a tények rögzítése: még mindig azt az akkor még sehol sem létező fordítóháznak szánt legelső, mára nem soknak tűnő 25 ezer forintos civil felajánlást próbálom megköszönni. – Köszönöm szépen.

Rácz Péter

A díjazottak fotóját
Németh Dániel, Peter Kain, Pintér László és Szokács Kinga,
Kéri Piroska fotóját
Nagy Gabriella készítette

A Junior Szépíró-díjat Bitó László támogatja.
Köszönet a Szépíró-díjak valamennyi támogatójának.

A díjat tervezte és készítette:
Andor István és Sipos Balázs

A füzetet technikailag szerkesztette és a borítót
Gábor Tamás Indiana
munkájának felhasználásával készítette
Keresztes Mária.

© Szépírók Társasága, 2020

